

BISKUPSKI ORDINARIJAT MOSTAR

Broj: 1100/67.

RAZDIoba ŽUPA U MOSTARSKO-DUVANJSKOJ BISKUPIJI

Ogromni dio svećenika u Hercegovini totalno je neupućen u problem razdiobe župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji.

Ali premda neupućeni, neki hoće da o toj stvari donose meritorne sudove. Što više, pojedinci svoje krive sudove i zaključke nastoje i u svijet proturiti. Time stvaraju smutnju među vjernicima, što je proti Božjem i crkvenom zakonu.

Da bi svećenici upoznali pravo stanje stvari, Ordinarijat je odlučio, da na temelju dokumenata iznese genezu i historijatu ovoga problema.

1) Bulom "Ex hac augusta Principis Apostolorum Cathedra" od 5. VII. 1881.g. Leon XIII dokinuo je dotadanje apostolske vikarijate i obnovio redovitu crkvenu hijerarhiju u Bosni i Hercegovini. Papa je odredio, da uz Oce franjevce, koji su po privilegiju Pape Eugena IV. iz 1445.god. bili jedini dušobrižnici u Bosni i Hercegovini, sa izuzetkom trebinjske biskupije, ubuduće djeluju i dijecezanski svećenici u pastvi, pa prema tome da se župe pravično podijele među oba klera.

U Bosni je to odmah proveo nadbiskup Štadler u sporazumu sa redovničkim starješinstvom Bosne Srebrne, i to ne samo za vrhbosansku nadbiskupiju nego takodjer i za banjalučku biskupiju, čiji je on u to doba bio Administrator. I ta prva razdioba župa i danas je na snazi, nitko je nije kušao da mijenja. U Hercegovini je to sporije i drugačije išlo.

2) U god. 1884. redodržavno Starešinstvo hercegovačke franjevačke kustodije moli Generala Reda, da on poradi na tome, da bi župe s desnu stranu Neretve biskupata mostarskoga ostale franjevcima kao jus patronatus, a one s lijevu stranu da budu na slobodno raspolaganje Biskupu.

Slijedeće, 1885. godine Apostolska Nuncijatura iz Beča javlja biskupu Buconjiću, da je Sv. Stolica primila molbu Kustosa franjevaca u Hercegovini, u kojoj se predlaže " ut paroeciae in Dioecesi Mandetriensi et Dumnensi quae ad ripam dextram sunt fluminis Narentae in tribus politicis districtibus de Mostar - de Ljubuški - et de Županjac, cum iis quas in dicto circuitu aliquando a matribus avelli contigerit, agnoscantur tamquam incorporatae conventibus Fratrum Minorum de observantia. Quidquid autem remanet paroeciarum et locorum extra dictos tres districtus et ad ripam sinistram Narentae ut sit liberae collationis Ordinarii". Kustos navodi da je i Biskup s tim sporazuman, te moli " ut conventio haec S. Sedis auctoritate approbetur atque confirmetur".

Nuncijatura traži od Biskupa da se pojedinačno navedu imena župa, koje bi po tom sporazumu pripale jednom i drugom kleru.

3) Sv. Stolica nije mogla usvojiti prijedlog, jer bi dijecezanski kler po tome dobio svega dvije do tri župe u mostarskoj biskupiji. U to vrijeme trebinjska biskupija bila je još pod administracijom dubrovačkoga biskupa. Tek 1890. godine mostarsko-duvanjski biskup postaje i apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanjske biskupije. Sv. Stolica je odmah s početka, dok se istom počeo formirati dijecezanski kler, inzistirala na paritetu oba klera gledom na župe.

Tek 1899. g. udovoljeno je zahtjevu Sv. Stolice. Ocima franjevcima bilo je priznato 25 župa, a za dijecezanski kler bilo je predviđeno 12. postojećih župa, zatim 12 poimenično navedenih novih župa (in futuro erigendae), koje su se imale osnovati SINE ULLA ALIA CONSULTATIONE. Povrh toga sve župe, koje su se u daljnoj budućnosti mogle osnovati, imale su biti liberae collationis. Tako su župe stajale u omjeru 25 : 24, plus one koje će se u daljnoj budućnosti osnovati.

4) Ovu deciziju Sv. Stolice objavio je biskup Buconjić istom 10. svibnja 1908. godine pod naslovom: "DECISIO S. SEDIS DE DISPOSITIONE PAROECIARUM IN DIOECESI MANDETRIENSI", tiskano u "Franjevačkom glasniku", god. XIII, br. 19, str. 300 pod naslovom: "Rješenje župskoga pitanja u biskupiji mostarsko-duvanjskoj".

Iz Buconjićeva proglasa ispuštamo uvod i zaglavak, da stvar ne bude preduga, i donosimo samo ono bitno, t.j. popis i imena župa:

" I. Igitur parochiae pro mensa Regulari Fratrum Minorum Provinciae Hercegovinae sunt sequentes:

- 1) In civitate Mostar pars australis civitatis, relicta parte boreali pro futura ecclesia cathedrali. Ita quidem ut alterutri atribuantur loca viciniora.
- 2) Bukovica, 3) Čerin, 4) Drinovci, 5) Gorica, 6) Goranci, 7) Gradac posuški, 8) Gradnići (Brotnjo), 9) Humac, 10) Kočerin, 11) Konjic, 12) Ljuti Dolac, 13) Medjugorje (Bijakovići), 14) Posušje, 15) Rakitno, 16) Hrasno, 17) Roško Polje, 18) Ružići, 19) Seonica, 20) Širokibrig, 21) Šuica, 22) Tihaljina, 23) Veljaci, 24) Vitina, 25) Županjac.

II. Parochiae actu extantes pro libera collatione Episcopi in dioecesi Mandetriensi:

- 1) Blagaj, 2) Drežnica, 3) Gabela, 4) Glavatičevo, 5) Grabovica, 6) Gradac, 7) Grude, 8) Klobuk, 9) Potoci-Bilopolje, 10) Vir, 11) Vinica, 12) Nevesinje.

III. Paroeciae novae pedetentim erigendae in dioecesi Mandetriensi pariter pro libera collatione Ordinarii:

- 1) Mostar in parte boreali civitatis prout supra. 2) Biletići cum pagis Blizanci, Krućevići, Tepčići, 3) Crnač cum pagis Britvica (mahala), Izbično, Liskovac, Prosine et Vranjkovići, 4) Čapljina cum pagis Dretelj et Trebižat, 5) Dobrič cum pagis Knežpolje, Polog et Vlasnići, 6) Dobroselo cum pagis Krivodo, Slipčići et Sritnice, 7) Kongora cum pagis Borčani, Mandinoselo, Lipa et Serdjani, 8) Podprolog cum Vašarovići et boreali parte pagi Crvemigrm, 9) Prisoje cum Podprivala et Vrilo, 10) Radešine cum Ribićpolje, Dbar, Javorik, Glogošnica et Jablanica, 11) Studenci cum Zvirovići et Crnopod, 12) Zvirići cum Bijača, Stubica et parte australi Hardomilje".

Decizijū je osobno potvrdio Sv. Otac Leo XIII u audijenciji, koju je dao Kardinalu Vannutelli-u, prefektu sv. Zbora za biskupe i redovnike dne 17. srpnja 1899.g. "Saactitas Sua, attento consensu Moderatorum Ordinis Fratrum Minorum, suprascriptam paroeciarum divisionem ratam habet et confirmat".

Proglašujući ovu odredbu Sv. Stolice o raspodjeli župa biskup

Buconjić piše:

" Oportunum judicavimus ob oculos ponere, praesertim junioribus sacerdotibus, Nostrarum Dioecesium multiplicatas copias sollemnis Decisionis Sanctae Sedis relate ad paroecias vel institutas vel instituendas, quae decisio firma et stabilis remanere debet, ad evitandas quascumque divergentias et desideriorum volubilitates".

5) Ali "Decisio" nije dugo ostala "firma et stabilis".

Za razliku od Bosne, gdje se ostalo kod prve razdiobe župa, u Hercegovini pokušalo se to izmijeniti.

Zbog nestašice dijecezanskoga klera u svibnju 1922.g. prigodom pohoda "ad limina" ondašnji dijecezanski biskup o. fra Alojzije Mišić na molbu o. fra Luje Bubala, provincijala hercegovačkih franjevaca podnosi peticiju Sv. Stolici "pro revocatione Rescripti diei 17. Julii 1899., ita ut paroeciae quibus franciscani cesserunt vi eiusdem Rescripti cum omnibus aliis erectis in dioecesibus Mandetriensi, Dumnensi, Mensae Regularium Ordinis s. Francisci in Hercegovina pleno jure uti in pristinum erat denuo adsignentur.

Paroeciae igitur quas de intelligentia atque consensu Superiorum Ordinis Orator enixe cupit Regularibus Franciscanis concedere sunt: Mostar civitas cum villis a) Illići, b) Guvno; Bukovica, Čerin, Drinovci, Goranci, Posuški Gradac, Gradnići, Čitluk, Dobro-Selo, Blizanci, Medjugorje, Humac, Conventus cum villis a) Zvirići, b) Podprolog; Ljubuški cum Radišići, Čapljina, Kočerin, Konjic, Glavatičevo, Nevesinje, Blagaj, Ljuti-Dolac, Kruševo, Posušje, Rakitno, Rasno, Ledinac, Grljevići, Roško Polje, Ružići, Seonica, Kongora, Široki-Brijeg (conventus) cum villis a) Uzarići, b) Knežpolje; Crnač-Ladina, Izbično, Šuica, Tihaljina, Veljaci, Klobuk cum villis a) Poljane et b) Vojnići; Vitina, Duvno, Mostarski Gradac, Grabovica, Prisoje, Jablanica-Ostrožac, Grude, Vinica, Polja; Gabela; in dioecesi Tribuniensi: Neum Klek".

Molbi Sv. Stolice nije htjela udovoljiti, nego je zatražila detaljniji izvještaj, iz kojeg bi se vidjelo, koliko župa ostaje za dijecezanski kler.

6) Na to provincijal o. fra Lujo Bubalo podnosi najprije biskupu Mišiću 14. svibnja 1923.g. opširnu molbu, da Biskup poradi kod Sv. Stolice, da se župe, kojih su se franjevci odrekli 1899, a koje i dalje uglavnom administriraju, povrate natrag provinciji.

Dne 20. svibnja iste godine o. Provincijal podnosi molbu Sv. Stolici (Kongregaciji Koncila), koju na 3. lipnja 1923.g. preporučuje biskup Mišić sa svojim konzistorijalnim savjetnicima fra Jerkom Borasom i don Marijanom Kelavom.

U toj molbi nakon dugog historijskog uvoda stoji ovo:

"Series parociarum, quas collato consilio et consensu zelantissimi actualis nostri Episcopi P. Aloysii Mišić ejusque Rmi Capitularis Consistorii de Mostar, ab Apostolica Sede restituendas et in jus confirmandas contendimus, sunt: Blagaj, Nevesinje, Grljevići, Jablanica, Crnač, Mostarski Gradac, Crvenigrm, Cerno, Ljubuški, Grude, Zvirici, Radišići, Cim, Klobukpoljane, Čitluk, Prisoje, Dobrič, Uzarići, Izbično, Radočjasenica, Čapljina, Dobroselo, Blizanci, Mostar/civitas/, Kongora, Špiljani, Polja.

Pro futuro, si aderit clerus saecularis, Illmo Dno Ordinario Mandetriensi-Dumnensi qua liberae collationis ultro quoque sequentes parociae remanent: Drežnica, Vir, Vinica, Grabovica, Rašeljke, Gabela, Koritasutina, Kruševo, Crnelokve, Glavatičevo, Raškagora, Drežnicagornja, Bjelopolje, Ledinac, Konjuovac, Vojnići, Podbijela/Podzavelim/, Studenci, Kruševljani, Vrđi, Foča.

Pro dioecesi autem Tribuniensi, ubi pariter paucissimi e clero saeculari inveniuntur, sequentes parociae liberae collationis Eppi numerantur: 1. Klepci, 2. Dračevodoljani, 3. Hutovo, 4. Domanovići, 5. Neum, 6. Prenjdubrave, 7. Gornjedubrave, 8. Kruševo, 9. Stolac, 10. Gornjeräsno, 11. Donjearasno, 12. Donjigradac, 13. Veljamedja, 15) Trebinja, 16. Kotezi, 17. Ravno, 18. Trebinje, 19. Ljubinje."

Napomena: Mnoge od ovdje navedenih župa nisu postojale 1923.g., a mnoge od njih ne postoje ni danas, kao na pr. Crvenigrm, Cerno, Ljubuški, Zvirici, Radišići, Cim, Dobrič, Uzarići, Radočjasenica, Špiljani, Polja, Crnelokve, Raškagora, Podbijela,

Neke od onih predloženih za dijecezanski kler ne će se uopće moći osnovati, jer u dotičnim mjestima ili uopće nema katolika, kao na pr. Ljubinje, ili ih je samo šaćica, kao na pr. Foča, Kruševljani, Gornjadrežnica, Konjuovac.....

7) Na ovu molbu donijela je S. Congregatio Concilii 22.VI 1923.g. Prot.N.2299/22 rješenje:

Sacra Congregatio Concilii, attentis expositis, benigne tribuit Episcopo oratori facultatem iuxta preces, sub lege ut enuntiatae parociae/Blagaj, Nevesinje, Grljevići, Jablanica, Crnač, Mostarski gradac, Crvenigrm, Cerno, Ljubuški, Grude, Zvirici, Radišići, Cim, Klobukpoljane, Čitluk, Prisoje, Dobrič, Uzarići, Izbično, Radočjasenica, Čapljina, Dobroselo, Blizanci, Mostar(civitas), Kongora, Špiljani, Polje/ conferantur dictis Patribus ad nutum S. Sedis.

8) Dne 10. siječnja 1925.godine provincijal o. fra Lujo Bubalo zamolio je biskupa Mišića, da izvrši Reskript Sv. Kongregacije Koncila od 22.VI 1923.g. pošto je Provincija dobila potrební pristanak generalnog definitorija Reda da može primiti dotične župe.

Biskup o. Alojzije Mišić dopisom bisk. Ordinarijata od 15. travnja 1925.g. predao je spomenute župe Ocima franjevcima, ali uz malu preinaku "iz vrlo važnih razloga, koji su pojednako važni za biskupiju kao i za samu franjevačku provinciju", da se mjesto Prisoja i Dobriča, koje imaju ostati liberae collationis, franjevcima dadnu Gabela i Glavatičevo.

Provincija nije prihvatila ove izmjene, pa je tako stvarno predano bilo samo 25 župa (postojećih i nepostojećih), plus onih 25 koje su franjevcima priznate Decizijom Sv. Stolice iz 1899.g.

Biskup Mišić nije nikada publicirao ove nove odluke o župama, kao što je to u svoje vrijeme učinio biskup Buconjić. Tako je stvar ostala tajna za dijecezanski kler. Ni don Marijan Kelava nije nikada nijednoga slova rekao svojoj subraći o toj odluci. Ali je Provincija to publicirala u svom Direktoriju (misnom kalendaru), pa je jedan dijecezanski svećenik to pročitao i drugima rekao.

9) Zanimljivo je, da je kardinal Bruno, koji je kao tajnik Sv. Kongregacije Koncila supotpisao Indult iz 1923.g., kasnije u dva navrata osporio njegovu valjanost, i dao vlastoručno napisano mišljenje za mješovitu sjednicu rimskih kongregacija.

Njegovo mišljenje na sjednici 1940.g. glasi:

"Quando nell'anno 1923 non c'era a Sarajevo che un solo chierico dell'Erzegovina, pensarono i Francescani, che sia venuto il momento di annullare il decreto di Leone XIII; domandarono perciò alla S.C. del Concilio ^{da} affidare loro, oltre alle 25 parrocchie concesse da Leone XIII, altre 27 di nuove; adunque 52 in tutto. La loro istanza soffriva di un 'vitio obreptionis vel saltem subreptionis' poiché domandavano che venissero loro affidate parrocchie che ancor oggi non sono costituite...".

A mišljenje na sjednici god. 1941. sadrži ove točke:

1) Che il detto rescritto della Sacra Congregazione del Concilio in data 22. giugno 1923 sia orrettizio e sorrettizio, non solo perché, come si afferma nella sopra citata Ponenza del Dicembre 1940, le 27 parrocchie, con esse restituite ai Francescani, non sono neppure oggi erette, ma anche perché non restavano al Vescovo le altre 21 parrocchie secolari nella diocesi di Mostar, e le 19 in quella di Marcana-Tribugne; e specialmente perché il predetto rescritto della S. C. del Concilio non poteva revocare il precedente rescritto della S.C. dei Vescovi e Regolari del 17 Luglio 1899 "ex audientia SS.mi";

2) che il medesimo rescritto della Sacra Congregazione del Concilio è privo di valore, perché non risulta che i Francescani abbiano ottenuto dalla Sacra Congregazione dei Religiosi l'abilitazione a ricevere le 27 parrocchie secolari, a norma della decisione della Sacra Congregazione Consistoriale del 5 Luglio 1915 (Acta Apostolicae Sedis, vol. VII, pag. 327);

3) che in ogni caso il predetto rescritto della Sacra Congregazione del Concilio può essere revocato dalla Santa Sede per sopravvenienza del clero secolare, essendo esso stato concesso "ad nutum Sanctae Sedis".

10) Nakon smrti biskupa Mišića Sv. Stolice imenovala je dijecezanska svećenika dr. Petra Čulu mostarsko-duvanjskim biskupom i ap. upraviteljem trebinjsko-mrkanjske biskupije.

Ondašnja vlada NDH preko ministarstva pravosuđa i bogoštovlja raspisom od 3. lipnja 1942.g. saopćila je svim župskim uredima mostarske biskupije, da ne prima do znanja imenovanje dra Čule za mostarskog biskupa. Budući da je tim aktom dr. A. Pavelić bio upao u ekskomunikaciju odredjenu kan. 2333 CZ, morao je povući raspis, ali je poručio novom mostarskom biskupu, da ne pokreće pitanje župa u Hercegovini.

11) Unatoč toga Biskup je u svojoj prvoj kvinkvenalnoj relaciji Sv. Stolici 1943.g. po dužnosti iznio ovu stvar o župama. Relacija je bila podnesena S.C. de Propaganda Fide, jer od 1927.g. na molbu metropolitice dr. I. Ev. Šarića cijela Bosna i Hercegovina bila je izuzeta ispod Konsistorijalne Kongregacije i ponovno vraćena pod Propagandu.

Kongregacija de Propaganda Fide odgovorila je na Biskupovu relaciju 25. lipnja 1943.godine:

"Secundo autem, Excellentia Tua refert Episcopum decessorem, die 22. iunii a.D. 1923, a S. Congregatione Concilii petiisse et obtinuisse ut Ordini Minorum committere posset alias 27 paroecias (praeter 25 eidem Ordini a Summo Pontifice Leone XIII concreditas), quarum 13 neque eo tempore existebant neque hodie existunt.

Quam rem valde miratur haec S. Congregatio.

Cum autem in Rescripto S. Congregationis Concilii facultas data fuit Episcopo Oratori 'sub lege ut enuntiatae paroeciae conferantur dictis Patribus ad nutum S. Sedis, Excellentia Tua, si id opportunum putaverit, ad hanc S. Congregationem recurrere poterit ut aliter provideatur".

12) Stvar je o župama mirovala, jer je sedes episcopalis u Mostaru bila impedita sve do 1958. godine.

Nakon nove relacije, Kongregacija Koncila sama je poništila svoje rješenje iz 1923. godine "propter vitium obreptionis et subreptionis", kao što je to objasnio kardinal Bruno god. 1940. i 1941.

Poslije toga S.C. de Propaganda Fide na svojoj plenarnoj sjednici, zvanoj Kongres, na kojoj je ~~aktivno~~ sudjelovao i Prefekt Kongregacije za redovnike u ožujku 1965.g. jednoglasno je zaključila, da se predloži Sv. Ocu, da On abrogira Indult Kongregacije Koncila od 22. VI 1923. godine.

"Sua Santita nell'Udienza concessa il 22 del corrente mese al sottoscritto Cardinale Prefetto, sia e benignamente degnata di approvare quanto era stato deliberato dagli stessi Eminentissimi Signori Cardinali", kako je izvještio Ordinarija kard. Agagianian, prefekt sv. Kongregacije de Propaganda Fide u pismu od 26. ožujka 1965. godine.

13) Kako se vidi iz predloženih dokumenata, Sveta Stolica uporno je inzistirala na tome, da dijecezanski kler bude potpuno izjednačen i ravnopravan u pastvi sa redovničkim klerom, pa i u pogledu na broj župa i vjernika. Tome se ne treba čuditi. Jer u Crkvi je uvijek vladalo načelo, da u zemljama sa redovitom crkvenom hijerarhijom vrijedi ono, što je svećano proglasio II Vatikanski Sabor riječima: "In animarum autem cura procuranda primas partes habent sacerdotes dioecesani" (Dekret: De pastoralibus Episcoporum munere, n.28).

U današnje vrijeme, kad se u svijetu toliko govori o jednakosti i ravnopravnosti, nije čudo da i dijecezanski kler u vlastitoj biskupiji, za koju je redjen, želi biti ravnopravan s Ocima franjevcima u pastvi dijeceze. / 1 /

I Sv. Stolica još na početku, dok uopće nije bilo dijecezanskoga klera u mostarsko-duvanjskoj biskupiji, odmah je za njega tražila ravnopravan položaj i polovicu župa. Pa to je i naravno, jer inače dijecezanski kler nema smisla, ako je zapostavljen i pooredjen u vlastitoj biskupiji. Samo tako može se uspostaviti pravi bratski osjećaj i plemenito međusobno natjecanje među dva klera, ako su oni u svemu glede pastve vjernika ravnopravni. Ne ide se dakle za tim, da se jedan kler odstrani, a drugi zavede, nego da se među oba klera zavede bratska jednakost, jer samo tako mogući su međusobni srdačni odnosi, pa se pozivaju svećenici jednoga i drugoga klera, da izbjegavaju sve međusobne zadjevice, osobito da o tome ne govore među vjernicima, nego neka se plemenito natječu u pastoralnom radu, čuvajući slogu i bratstvo, a rješavanje neriješenih pitanja neka prepuste Sv. Stolicu, Ordinarijatu i Provincijalatu, na koje ovaj predmet isključivo i spada. Uostalom traženjem pravičnije raspodjele župa ne traži se nikakva inovacija, nego samo izvršenje decizije Sv. Stolice iz 1899. godine, koju je Biskup Buconjić potpisao, publicirao i odredio da ima biti "firma et stabilis".

Mostar, dne 19. prosinca, 1967. godine.

+ P e t a r, biskup

1/ Danas Oci franjevci administriraju 39 župa u mostarsko-duvanjskoj biskupiji s oko 150.000 vjernika, a dijecezanski kler 15 župa s oko 35.000 vjernika. Trebinjsko-mrkanjska biskupija početkom 1967.g. u 9 župa, koje administrira dijecezanski kler, imala je oko 19.800 katolika. Ordinarijat se u statističkim podacima oslanja na izvještaje župnika. A ovi u nekim župama uslijed fluktuacije stanovništva nemaju točnih podataka, kao na pr. Mostar, Konjic, Čapljina, Duvno.... Stoga smo naprijed naveli približnu brojku vjernika u župama, koje administrira jedan i drugi pastoralni kler u dijecezi.

Kapelan

1844